अथाशुधान्यराशिमानानयनाय

न्यासः

परिधिः ६०। वेधः $\frac{६०}{११}$। जातं फलम् ५४५ $\frac{५}{११}$।

अथ शूकधान्यराशिमानानयनाय

न्यासः

परिधिः ६०। वेधः $\frac{२०}{३}$। खार्थः ६६६ $\frac{२}{३}$।

अथ भित्त्यन्तर्वाह्यकोणसंलग्नराशिप्रमाणानयने करणसूत्रं वृत्तम्।

"द्विवेदसत्रिभागैकनिघ्नात्तु परिधेः फलम्।
भित्त्यन्तर्वाह्यकोणस्थराशेः खगुणभाजितम्॥"

उदाहरणम्।

"परिधिर्भित्तिलग्नस्य राशेस्त्रिंशत्करः किल।
अन्तःकोणस्थितस्यापि तिथितुल्यः करः सखे॥
वह्निः कोणस्थितस्यापि पञ्चघ्नवसुसम्मितः।
तेषामाचक्ष्व मे क्षिप्रं घनहस्तान् पृथक् पृथक्॥"

अत्रापि स्थूलादिधान्यानां राशिमानावबोधनाय खण्डक्षेत्रत्रयम्।

तत्रादावनशुधान्यराशिमानबोधकं क्षेत्रम्।

न्यासः

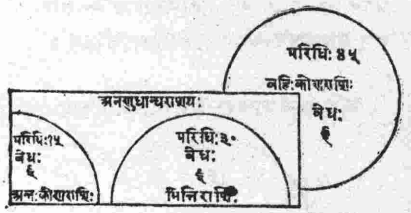

अत्राद्यस्य परिधिः ३०। द्विगिन्नः ६०। अन्यः १५। चतुर्न्नः ६०। अपरः ४५। सत्रिभागैक $\frac{४}{३}$ निघ्नः ६०। एषां वधः ६। एभ्यः फलं तुल्यमेतावन्मय एव खार्थः ६००। एतत्खखगुणेन भक्तं जातं पृथक् पृथक् फलम् ३००। १५०। ४५०॥

अथाशुधान्यराशिमानानयनाय

न्यासः

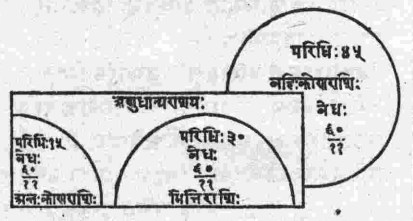

पूर्ववत् क्षेत्रत्रयाणां खगुणगुणितपरिधिः ६०। वेधः $\frac{६०}{११}$। फलानि २७२ $\frac{८}{११}$। १३६ $\frac{४}{११}$। ४०६ $\frac{९}{११}$।

अथ शूकधान्यराशिमानानयनाय

न्यासः

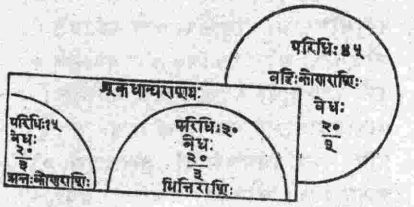

अत्रापि पूर्ववत् क्षेत्रत्रयाणां खगुणगुणितः परिधिः ६०। वेधः $\frac{२०}{३}$। फलानि ३३३ $\frac{१}{३}$। १६६ $\frac{२}{३}$। ५००।

इति लीलावत्यां राशिव्यवहारः समाप्तः॥

राष्ट्रं, पुं, क्ली, (राजते इति। राज्+"सर्व्वधातुभ्यः ष्ट्रन्।" उणा० ४। १५८। इति ष्ट्रन्। ब्रश्चेति षः।) विषयः। (यथा, मनुः। ९। २५४।

"अग्राःसंस्तस्करान् यस्तु बलिं गृह्णाति पार्थिवः।
तस्य प्रक्षुभ्यते राष्ट्रं स्वर्गाच्च परिहीयते॥")

उपद्रवः। इत्यमरः। ३। ३। १८३॥ विषयो जनपदः। उपद्रवो मरकादिः। इति भरतः॥ (राष्ट्रपालननियमादिकं महाभारते १२। ८७ अध्याये द्रष्टव्यम्॥ *॥ पुं, पुरूरवोवंशजातस्य काशेः पुत्रः। यथा, भागवते। ९। १७। ४।

"काश्यस्य काशिस्तत्पुत्रो राष्ट्रो दीर्घतमः पिता॥")

राष्ट्रनिवासी, [न्] पुं, (राष्ट्रे निवसतीति॥ नि+वस्+णिनिः।) जानपदः। देशवासी। इति त्रिकाण्डशेषः॥

राष्ट्रिका, स्त्री, (राष्ट्रं उत्पत्तिस्थानत्वेनास्त्यस्या इति। राष्ट्र+ठन्। टाप्।) कण्टकारिका। इत्यमरः। २। ४। ९३॥ (पुं, राष्ट्रवासी। जानपदः। यथा, मनुः। १०। ६१।

"यत्र त्वेते परिभ्रष्टा जायन्ते वर्णदूषकाः।
राष्ट्रिकैः सह तद्राष्ट्रं क्षिप्रमेव विनश्यति॥"

राष्ट्रपतिः। यथा, हरिवंशे। १८३। २७—२८।

"कुम्भाण्ड! मन्त्रिणां श्रेष्ठ! प्रीतोऽस्मि तव सुव्रत।
सुव्रतस्ते विजानामि राष्ट्रिकोऽस्तु भवानिह॥
सज्ञातिपक्षः सुसुखी निर्व्वृतोऽस्तु भवानिह।
राज्यञ्च ते मया दत्तं चिरं जीव ममाश्रयात्॥")

राष्ट्रियः, पुं, (राष्ट्रेऽधिकृतः। राष्ट्र+"राष्ट्रावारपाराद् घखौ।" ४। २। ९३। इति घः। यद्वा, राष्ट्रे जातः। "तत्र जातः।" ४। ३। २५। इति घः।) नाग्नोक्तौ राजशालः। इत्यमरः। १। ७। १४॥ (राष्ट्राध्यक्षः। यथा, महाभारते। १२। ८५। १२।

"ततः संप्रेषयेद्राष्ट्रं राष्ट्रियाय च दर्शयेत्॥")

राष्ट्रीयः, पुं, (राष्ट्रे भव इति। राष्ट्र+छः।) नाग्नोक्तौ राजशालः। इति हेमचन्द्रः। २। २४॥ राष्ट्रसम्बन्धिनि, त्रि॥ (यथा, महाभारते। १२। ८७। ९।

"धान्यं हिरण्यं भोगेन भोक्तुं राष्ट्रीयसङ्गतः॥")

रास, ङ ऋ शब्दे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-आत्म०-अक०-सेट्।) दन्त्यान्तोऽयमिति गदसिंहः। रासभः खरः। दुर्गसिंहस्त्विमं तालव्यान्तं मत्वा उणादौ इसं कृत्वा रक्षिशब्दं व्युत्पादितवान्। ऋ, अररासत्। ङ, रासते। इति दुर्गादासः॥

रासः, पुं, (रासकमिति रासतेऽत्रेति वा। रास शब्दे+भावे अधिकरणे वा घञ्।) कोलाहलः। ध्वानः। भावाश्रद्धलकः। गोपानां क्रीड़ाभेदः। इति मेदिनी। से, ११॥ तस्य विधिर्यथा,—

"कार्त्तिकीपूर्णिमायाञ्च कृत्वा तु रासमण्डलम्।
गोपानां शतकं कृत्वा गोपीनां शतकन्तथा॥
शिलायां प्रतिमायां वा श्रीकृष्णं राधया सह।
भारते पूजयेत् कृत्वा षोपहाराणि षोड़श॥
गोलोके च वसेत् सोऽपि यावद् ब्रह्मणो वयः।
भारतं पुनरागत्य हरिभक्तिं लभेद्ध्रुवम्॥
क्रमेण सुदृढ़ां भक्तिं लब्ध्वा मन्त्रं हरेरपि।
देहं त्यक्त्वा च गोलोकं पुनरेव प्रयाति च॥
तत्र कृष्णस्य सारूप्यं संप्राप्य पार्षदो भवेत्।
पुनस्तत्पतनं नास्ति जराव्याधिहरो महान्॥"

इति ब्रह्मवैवर्त्ते प्रकृतिखण्डे २५ अध्यायः॥

विस्तारस्तु श्रीकृष्णजन्मखण्डे २८ अध्याये श्रीमद्भागवतीयरासपञ्चाध्यायेषु च द्रष्टव्यः॥*॥

कस्यचिन्मते कल्पतरुयात्रेयम्। अस्य विधिर्यथा,—

"कार्त्तिके पौर्णमास्यान्तु रासयात्रा महानिशि।
नन्दस्नोः प्रकर्षया महाविभवविस्तरैः॥
इह लोके सुखं प्राप्य अन्ते विष्णुपुरं व्रजेत्॥
पूजा कार्य्याहरात्रे तु नयेत् शेषं महोत्सवैः।
गीतैर्नानाविधैर्वाद्यैर्नृत्यैर्वीणावीणाद्दङ्गकैः॥
वृत्तैर्वैराङ्गनागीतैरङ्गनानाञ्च कीर्त्तनैः।